

a javaslatot a résztvevők egyhangulag elfogadták, s felvetődött az is, hogy Drezdát e kérdések nemzetközi kutatása központjává kellene tenni.

Bár Magyarországon gépi szövegfeldolgozási munka folyik /MTA Nyelvtudományi Intézet, Kossuth Lajos Tudományegyetem Orosz filológiai tanszék, Budapesti Műszaki Egyetem Nyelvi Intézete/, számítógép két és több nyelvű lexikográfiai felhasználására még tudomásom szerint nem került sor. Kíváncos lenne, éppen a baráti országokban folyó ez irányú kutatásokra tekintettel, a számítógépes lexikográfiára irányuló kutatások számára Magyarországon is erre alkalmas intézményt kijelölni, miután előbb vagy utóbb e kérdés nálunk is aktuális lesz.

Végh Béla

TERMINOLÓGIA

Terminológiai adatbank és a fordítás

Az 1950-es évek végén a számítógépek alkalmazásával előreláthatóvá váltak a nem numerikus információk feldolgozásának nagy lehetőségei; a nyelvészeti felhasználás, különösen pedig a gépi fordítás tekintetében kissé korai lelkesedés volt észlelhető.

A gépi fordítással kapcsolatos nehézségek ellenére voltak próbálkozások a pozitív eredmények felhasználására. 1965-ben az Európai Közösségek Bizottságának Fordítói Csoportja kifejezés-szótár kidolgozását kezdte meg, mely a gépi fordítás módszereiből kölcsönzött morfológiai analízis sémájára alapult. Egy az NSZK-ben 1966-ban megjelent jelentés tanúsága szerint a Nyelvi Szövetségi Hivatal szóbank kialakítását tűzte ki célul. M.E.O. LIPPMANN, számítógép segítségével történő fordítási technikát dolgozott ki. LIPPMAN CAT /Computer Aided Translation/ rendszerében a fordítás mechanikus műveleteit a gép végzi, míg a fordító az analízis és szintézis műveleteinek irányítója marad. E rendszer a terminológia problémáját nyitott kérdésként meghagyja, és a fordító hatáskörébe utalja.

Eközben a terminológiai problémák egyre kényesebbé és megoldhatatlanabbá válnak, különösen a tudományos és műszaki fordítás területén.

1965-ben Kanadában kollokviumot tartottak a fordítás területén felmerülő terminológiai problémák tárgyában és javasolták egy gépesített terminológiai nyilvántartás elkészítését. 1970-ben létrejött a Montreali Egyetem terminológiai adatbankja.

Az adatbank tervezői nem hagyták figyelmen kívül a fordítás általános problémáit, mivel azonban az elsődleges feladat a fordítás területén alkalmazott pontos terminológia kialakítása volt, először egy igen rugalmas kétnyelvű nyilvántartás felállítására törekedtek. Ez a terv is csak a felhasználás szempontjából folyamodott a számítógépes módszerekhez: az információk tömör tárolása, a kérdések elintézésének meggyorsítása, a naprakészség megkönnyítése stb. céljából. A problémák elemzése és azonosítása, a kontextusok meghatározása stb. területén a döntésekért egyedül a terminológus a felelős, akit nem pótolhat semmilyen gép sem. Igen éles határvonalat húztak a szövegek gépi feldolgozásában és a szöveggörnyezetben található deskriptorok morfológiai uton való azonosítására alapozott szövegbank az egyszerű gépi nyilvántartás és a terminológiai adatbank között.

Amikor a terminológiai adatbank már megfelelő adatmennyiséggel rendelkezik, akkor válik szükségessé a felhasználás módozatainak kidolgozása, a felhasználók követelményei szerint. A fő követelmények a következők:

a lekérdezés gyorsasága - a terminológiai adatbank az információk közvetlen hozzáférhetősége révén 3 perc leforgása alatt biztosítja a válaszadást, függetlenül a gépi nyilvántartásban raktározott információk mennyiségétől;

az információk átcsoportosításának lehetősége - a bank képes automatikusan bármely, a tárolt adatok között reprezentált nyelven betűrendes indexet készíteni; e jegyzékeket 24 órán belül szolgáltatja a felhasználónak;

az információk naprakészsége - a TERMIUM rendszer /a terminológiai adatbank adattárának neve/ lehetővé teszi az adatok gyors bevitelét és javítását, és ezáltal a nyilvántartás frissességét.

A Montreali Egyetem terminológiai bankjának TERMIUM rendszere hatékony támogatást biztosít a kanadai fordítóknak a fordítás során előforduló terminológiai problémáik megoldásában.

Napjainkban a fordítóknak nagyobb szükségük van a terminusz technikusokat /szakifejezéseket/ szöveggörnyezetben tartalmazó gépesített szótárra, nyilvántartásra vagy adatbankra, mint amennyire a jövőben a fordítógépre szükség lenne. Az egész világon a legégetőbb igény az olyan erősen specializált szójegyzékek megjelentetése, melyek szöveggörnyezetben vagy definíciójukkal tartalmazzák a szak kifejezéseket, mert enélkül az információ nem lehet teljes és gyakran félreérthető. A ma meglévő műszaki és tudományos két vagy több nyelvű szótárak ezrei gyakran a rossz és pontatlan fordítás előidézői. Ha eddig azt gondoltuk, hogy a gép alkalmazása csak annyit jelent, hogy megkíméli a fordítót sok fölösleges munkától, akkor csak a lényegét hagytuk el, vagyis a minőség kérdését. A számítógép csak hibás megoldást jelentene, ha a minőségi javulás nélkül csak a szolgáltatás mennyiségének növekedését idézné elő. Egyensúlyt kell teremteni a mennyiség és minőség antitézisének kérdésében; ebben a számítógépnek óriási szerepe van, mind a terminológia, mind a fordítás síkján. A Montreali Egyetem terminológiai bankját úgy tervezték, hogy a jövőben egyre inkább a számítógépes technikára támaszkodják.

/Ebel, 20.k. 4.sz. 1974. p.180-184./